

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТЕРНАВСЬКА ІННА БОРИСІВНА

УДК 338.439.02 (477.46)

**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Біла Церква – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському національному університеті садівництва Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Семенда Дмитро Костянтинович,
Уманський національний університет садівництва,
завідувач кафедри економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гойчук Ольга Іванівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри економічної теорії;

кандидат економічних наук
Романюк Ірина Михайлівна,
Буковинська державна фінансова академія,
старший викладач кафедри грошового обігу і кредиту.

Захист відбудеться « 24 » лютого 2011 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.821.03 у Білоцерківському національному аграрному університеті за адресою: 09117, м. Біла Церква, Соборна площа, 8/1, центральний корпус (конференц-зал).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Білоцерківського національного аграрного університету за адресою: 09117, м. Біла Церква, Соборна площа, 8/1.

Автореферат розісланий « 24 » січня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Паска

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стратегічним пріоритетом соціального та економічного розвитку будь-якої держави є підвищення рівня її продовольчої безпеки на основі нарощування виробництва продуктів харчування, поліпшення їх якості та збалансованості за поживними елементами, а також доступність кожної людини до продовольчих ресурсів для забезпечення здорового харчування. Для України, яка прагне інтегруватися у світове та європейське співтовариство, проблема продовольчої безпеки набуває особливої актуальності. Адже, держава, що здатна забезпечити населенню економічну та продовольчу доступність до продуктів харчування, може проводити незалежну політику.

Теоретичні та практичні засади продовольчого забезпечення ґрунтовно висвітлено у працях зарубіжних вчених: Т.Р. Мальтуса, Ф. Кене, Д. Кейнса, С. Амація-Кума, М.І. Туган-Барановського, І.Т. Посошкова. Вагомий внесок у розв'язання проблем продовольчої безпеки зробили такі вітчизняні вчені: В.І. Бойко, П.П. Борщевський, О.М. Варченко, В.І. Власов, О.І. Гойчук, А.С. Даниленко, П.А. Лайко, А.С. Лисецький, Б.Й. Пасхавер, І.М. Романюк, О.В. Скидан, В.Г. Ткаченко, В.М. Трегобчук, П.Т. Саблук, О.М. Чечель, О.М. Шпичак, О.В. Шубравська та інші дослідники.

Віддаючи належне напрацюванням згаданих авторів у цій сфері, слід зауважити, що нині недостатньо глибоко досліджено проблеми продовольчого забезпечення на регіональному рівні. Наукові публікації переважно висвітлюють проблеми продовольчої безпеки в національному та глобальному масштабі, залишаючи поза увагою роль регіонів в їх розв'язанні. Регіональний підхід до вирішення цих проблем зумовлений підвищенням рівня економічної самостійності регіонів, поглибленням територіального поділу праці в межах регіону, відмінностями природно-ресурсного потенціалу, специфічними особливостями кожного з них, історичними й іншими умови їх формування. Не досягнуто єдності поглядів щодо питань регіональної політики продовольчого забезпечення та майже не опрацьовано механізм гарантування такої безпеки. Крім того, існуюча система показників оцінки продовольчої безпеки не враховує регіональних особливостей, що значно ускладнює аналіз її стану. Недостатньо розроблено правове поле цієї проблематики. Тому регіональні аспекти гарантування продовольчої безпеки як актуальні потребують подальшого теоретико-методологічного та прикладного розгляду, що й визначило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з програмою науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва: „Адаптація організаційно-економічного механізму господарювання до соціально орієнтованих ринкових відносин в АПК та удосконалення земельних відносин на селі” (номер державної реєстрації 0101U004493). Здобувачем обґрунтовано організаційно-економічні напрями забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням регіональних особливостей.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є удосконалення методичного обґрунтування та розвиток прикладних аспектів процесу забезпечення регіональної продовольчої безпеки.

Для досягнення поставленої мети передбачалося вирішення наступних завдань:

- здійснити теоретичний аналіз понятійно-категоріального апарату, який застосовується при дослідженні проблем продовольчої безпеки та провести його уточнення;
- на основі вивчення й узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду запропонувати систему показників продовольчої безпеки регіону з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку;
- оцінити сучасний стан продовольчої безпеки Черкаської області та проаналізувати вплив основних чинників і регіональних аспектів на процес її формування;
- визначити роль харчової промисловості в контексті гарантування продовольчої безпеки досліджуваної області;
- конкретизувати основні проблеми щодо забезпечення регіональної продовольчої безпеки;
- окреслити основні напрями та шляхи формування науково обґрунтованої політики забезпечення продовольчої безпеки;
- розрахувати комплексний інтегральний індекс продовольчої безпеки регіону, який найкраще діагностує її стан і спрогнозувати його значення на перспективу;
- розробити концептуальні засади стратегії продовольчої безпеки Черкаської області на період до 2015 року.

Об'єктом дослідження є економічні відносини щодо виробництва, розподілу та споживання продовольства на території Черкаської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і прикладних аспектів формування й розвитку системи регіональної продовольчої безпеки.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання та системний підхід, що дали змогу комплексно вивчити процеси, які відбуваються у сфері формування регіональної продовольчої безпеки.

У дисертаційній роботі використано такі методи дослідження: *історичний* (при визначенні й аналізі еволюції теоретичних поглядів на сутність поняття продовольчої безпеки); *абстрактно-логічний* (при визначенні структури роботи і схеми побудови дослідження); *статистико-економічні методи*, зокрема, кореляційно-регресійний, групування (при вивченні динаміки показників продовольчої безпеки, при оцінці одержаних власних результатів порівняно з існуючими у дослідженнях визначених проблем); *індикативний* (при оцінці та аналізі стану продовольчої безпеки Черкаської області); *інтегральний* (при розрахунку інтегрального показника продовольчої безпеки регіону); *графічний, метод табличного подання* (при побудові рисунків, діаграм та таблиць).

Інформаційною базою дослідження були дані Державного комітету статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаського обласного управління статистики, річні звіти сільськогосподарських підприємств Черкаської області. Опрацьовано також законодавчу, нормативно-правову, науково-методичну й інформаційно-публіцистичну літературу та інформацію з комп'ютерної мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методологічних основ та організаційно-економічних заходів щодо забезпечення і посилення регіональної продовольчої безпеки. Основні елементи наукової новизни полягають у наступному:

вперше:

- запропоновано методологічний підхід до оцінки продовольчої безпеки, який поєднує метод аналізу ієрархій, аналітичну оцінку рівня розвитку процесу, з використанням розробленої для цього ієрархічної моделі, та методику кон'юнктурних обстежень, що дозволяє комплексно оцінювати загальний рівень продовольчої безпеки;

удосконалено:

- класифікацію загроз продовольчій безпеці з урахуванням їх походження, форми та тривалості прояву, як умови проведення системного та комплексного аналізу стану безпеки;

- систему індикаторів рівня продовольчої безпеки для здійснення його моніторингу в динаміці, що також дозволить розробляти заходи для попередження та подолання загроз у цій сфері;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат продовольчої безпеки із доповненням авторського формулювання, яке трактується як безперешкодний процес забезпечення всіх верств населення високоякісними продуктами харчування згідно з медичними науково обґрунтованими нормами з урахуванням сформованого платоспроможного попиту й доступних цін, що характеризує рівень та якість життя населення і є умовою створення атмосфери стабільності й підвищення суспільного добробуту;

- наукові підходи до ієрархії рівнів продовольчої безпеки, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на визначені мети, об'єктів, суб'єктів, принципів, інтересів і чинників впливу на кожному з рівнів безпеки;

- пропозиції щодо формування стратегії продовольчої безпеки регіону, яка охоплює аграрну політику, формування доходів населення, розвиток продовольчої інфраструктури, інвестиційно-інноваційну діяльність, цінову політику, екологічні пріоритети і є складовою моделі соціально-економічного розвитку регіону.

Практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень можуть бути використані у процесі розробки Стратегії продовольчої безпеки регіону на перспективу, а також концепцій та програм регіонального розвитку.

Окремі наукові положення та результати дисертаційного дослідження використовуються автором при викладанні дисциплін „Теорія економічного

аналізу” та „Економічний аналіз” для студентів факультету менеджменту та економіки і підприємництва (довідка № 20-06/383 від 17.03.2010 р.).

Результати дисертаційного дослідження та пропозиції щодо впровадження теоретичних і методичних підходів до забезпечення продовольчої безпеки регіону рекомендовані до впровадження спеціалістами Головного управління економіки Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 384/01-36 від 29.03.2010 р.).

Практична спрямованість одержаних результатів підтверджується довідками про впровадження Уманської районної ради (довідка № 78/01-9 від 30.03.2010 р.) та Уманської районної державної адміністрації Черкаської області (довідка 235/01 від 30.03.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і пропозиції, що містяться в дисертаційній роботі, є результатом особистих розробок автора. З наукових праць, що опубліковані у співавторстві, в дисертації використані тільки ті положення, що є результатом особистої роботи здобувача і становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та практичні результати дисертації доповідалися та обговорювалися на наступних науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науковій конференції молодих учених (м. Умань, 21-22 лютого 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Формування конкурентоспроможності підприємств АПК в умовах глобалізації” (м. Полтава, 14 листопада 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, 27-28 листопада 2007 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих учених (м. Умань, 21-22 лютого 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Аграрний форум – 2008” (м. Суми, 15-18 жовтня 2008 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих учених (м. Умань, 21-22 лютого 2009 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції „Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми” (м. Тернопіль, 30 жовтня 2009 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 4,6 ум. друк. арк., з яких 11 у фахових наукових виданнях обсягом 3,3 ум. друк. арк. (з них 10 одноосібних загальним обсягом 3,1 ум. друк. арк.).

Обсяг та структура дисертації. Дисертаційна робота викладена на 222 сторінках комп’ютерного тексту, з них 203 сторінки основного тексту. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота містить 45 таблиць, 25 рисунків, 16 формул, 20 додатків. Список використаних джерел налічує 200 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – «Теоретичні основи формування продовольчої безпеки» – обґрунтовано сутність, рівні, принципи, чинники та загрози продовольчій безпеці, розглянуто методику оцінки її стану.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що термін „продовольча безпека” введений у науковий обіг порівняно недавно і, незважаючи на начебто зрозумілу змістовну наповненість цього поняття, у науковій літературі та офіційних документах відсутня єдина точка зору щодо його визначення. У дисертаційній роботі узагальнено теоретичні положення щодо розкриття сутності цієї категорії, розглянуто її еволюцію та запропоновано авторське тлумачення цього поняття. Продовольчу безпеку визначено як безперешкодний процес забезпечення всіх верств населення високоякісними продуктами харчування згідно з медичними науково обґрунтованими нормами з урахуванням сформованого платоспроможного попиту і доступних цін, що характеризує рівень та якість життя населення і є умовою забезпечення атмосфери стабільності й суспільного добробуту.

Дослідженнями доведено, що розвиток продовольчої безпеки, як системи життєзабезпечення країни, є визначальним для її економічної і національної безпеки, оскільки без продуктів харчування, як найважливіших ресурсів, існування людини, населення, нації, країни неможливе. Тому продовольча безпека посідає центральне місце серед складових національної економічної безпеки.

Як свідчать дослідження, проблема продовольчої безпеки є складною і багаторівневою, тому повинна розглядатись і вирішуватись на різних взаємопов'язаних ієрархічних рівнях, кожен з яких має свої специфічні завдання та засоби їх вирішення. За сутністю поняття „особиста безпека”, „регіональна безпека”, „національна безпека”, „міжнародна безпека” виокремлюють дещо відмінні набори притаманних їм проблем. Автором визначено мету, об'єкти, суб'єкти, принципи, інтереси та чинники продовольчої безпеки (рис. 1).

Узагальнений аналіз наукових концепцій і систематизація поглядів вчених-економістів на процес формування та гарантування продовольчої безпеки переконує, що даний процес на рівні держави має базуватись на таких принципах: самозабезпеченість, стабільність, незалежність, достатність, доступність, якість і збалансованість, гармонійне поєднання та врахування яких є запорукою продовольчої безпеки та гарантом попередження можливих загроз.

У дисертаційній роботі поглиблену увагу приділено регіональним аспектам продовольчої безпеки. Адже регіональна політика продовольчого забезпечення, розвиток АПК і міжрегіональна взаємодія при торгівлі сільськогосподарською продукцією впливає як на місцевий рівень забезпечення продовольчої безпеки, так і на загальнодержавний. Регіональні відмінності балансів виробництва і споживання продовольчих ресурсів зумовлені природно-кліматичними умовами, соціально-економічними та іншими специфічними особливостями регіону. З розвитком ринкових відносин істотно змінився характер міжрегіональних продовольчих зв'язків, підвищився рівень економічної самостійності регіонів, їх відповідальність за забезпечення продовольством і сільськогосподарською сировиною.

Результати дослідження переконують, що для гарантування продовольчої безпеки державна і регіональна політика має бути спрямована на запобігання та припинення дії загроз щодо продовольчої безпеки. Механізм забезпечення про-

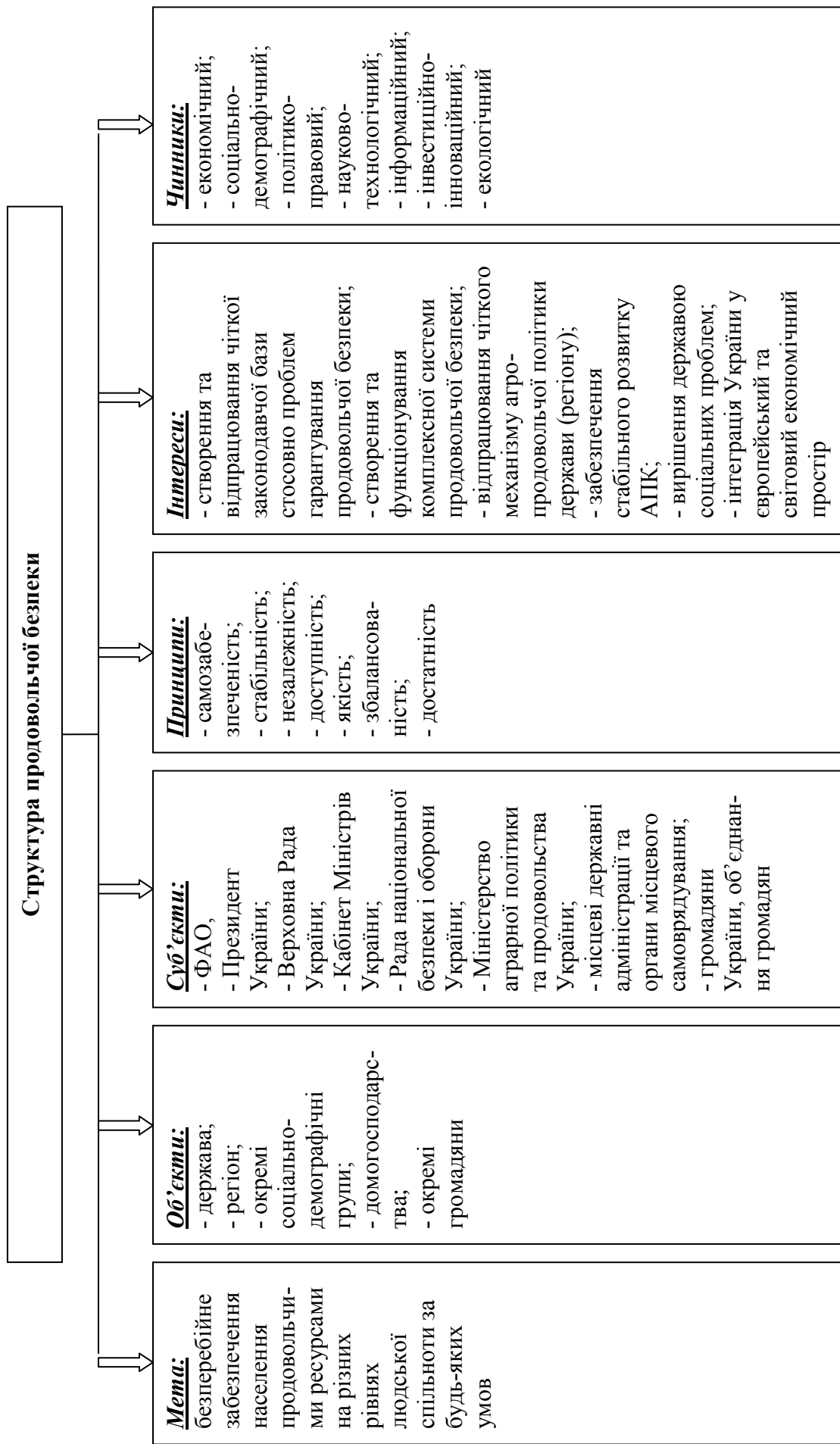

Рис. 1. Структура продовольчої безпеки

довольчої безпеки країни або регіону вимагає проведення системної та комплексної діагностики стану цих загроз. Відповідно автором здійснено класифікацію загроз продовольчій безпеці з урахуванням їх походження, форм і тривалості прояву.

Важливу роль при виборі пріоритетів з метою контролю за реалізацією продовольчого забезпечення відіграє система його оцінки. В дисертації проаналізовано підходи до оцінки стану продовольчої безпеки, а також критерії, індикатори та порогові їх значення, що застосовуються як в Україні, так і інших державах. На основі цих досліджень було зроблено висновок, що не всі підходи та показники для визначення рівня продовольчої безпеки держави доцільні на регіональному рівні. Автором обґрунтовано позицію щодо доцільності розрахунку єдиного комплексного показника, що характеризуватиме стан продовольчої безпеки регіону з точки зору продовольчого забезпечення та економічної доступності.

У другому розділі – **«Аналіз та оцінка продовольчої безпеки в регіональному вимірі»** – проведено оцінку сучасного стану продовольчої безпеки Черкаської області із залученням показників аналізу ресурсного потенціалу АПК, функціонування агропромислового комплексу регіону та регіональної економіки в цілому. Визначено роль харчової промисловості в гарантуванні продовольчої безпеки досліджуваної області.

Черкаська область є потужним сільськогосподарським і промисловим регіоном, який характеризується достатньо високою часткою в загальнонаціональних економічних показниках. За структурою господарства, де у сукупній валовій продукції питома вага промисловості становить 39%, сільського господарства – 23%, область є індустріально-аграрною.

Рівень продовольчої безпеки безпосередньо залежить від стану розвитку агропромислового комплексу, якому належать пріоритетні позиції в економіці області. Нині в АПК Черкаської області зосереджено близько 10% виробничих фондів, виробляється 21% валового внутрішнього продукту, працює майже 14% населення. За обсягами виробництва валової продукції сільського господарства вона входить в п'ятірку областей-лідерів в Україні. На Черкащині виробляється 5,6% загальнодержавних обсягів зернових культур; 6,4% – цукрових буряків; 3,7% – соняшнику; 4,3% – картоплі; 3,7% – овочів; 1,8% – плодів та ягід; 10,7% – м'яса худоби і птиці; 4,2% – молока; 4,5% – яєць. Частка досліджуваної області в національному виробництві основних продуктів харчування становить: м'яса, включаючи субпродукти I категорії – 13,3%, сирів жирних – 9,3%, кисломолочних продуктів – 3,2%, цукру – 7,2%. Проведені дослідження переконують, що область є не тільки самодостатньою (крім плодів, ягід і винограду), але й має вагомий експортний потенціал.

За результатами досліджень виявлено ряд проблем, які становлять загрозу для забезпечення продовольчої безпеки. Основними з них є формування урожайності сільськогосподарських культур за рахунок переважно природної родючості ґрунтів, що значно виснажує їх, відсутність науково обґрунтованих сівозмін, нестабільність в отриманні сільськогосподарської продукції протягом тривалого

періоду, інтенсивне скорочення поголів'я худоби, деформація у структурі виробництва, зниження якості тваринницької продукції, недосконалість організаційно-економічних механізмів управління галуззю, зниження рівня життя основних виробників сільськогосподарської продукції – селян. Такі явища в поєднанні з невисокою інвестиційною активністю щодо аграрного сектору зумовлюють неможливість реалізації в повному обсязі можливостей регіону, який знаходиться в центральній частині України та має значний потенціал для виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.

Одним із шляхів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва і його конкурентоспроможності є відновлення великотоварного виробництва з використанням високоефективних технологій на інноваційній основі. Проведені дослідження доводять, що в існуючих умовах виробництво молока стає прибутковим у господарствах з обсягами виробництва понад 500 т і середньорічним надоєм молока на 1 корову не менше 3600 кг. Основою для конкурентоспроможного виробництва молока можуть бути середні підприємства, які утримують від 200 до 700 корів і, що ймовірніше, великі (понад 700 корів), оскільки саме вони нині є найбільш конкурентоспроможними підприємствами.

Серед сільськогосподарських підприємств, які займаються вирощуванням свиней, збитковими є ті, обсяги виробництва в яких менше 100 т. Такими є 73% господарств області. Ще гірша ситуація в господарствах, що вирощують велику рогату худобу на м'ясо. Не забезпечують рентабельне виробництво навіть підприємства, що утримують понад 2 тис. голів. Така складна ситуація в галузі скотарства є наслідком, передусім, надто високої собівартості даного виду продукції та низьких середньодобових приростів живої ваги.

Значну увагу в дисертаційній роботі приділено ролі харчової промисловості у формуванні продовольчої безпеки регіону, на яку в структурі промислового виробництва досліджуваної області припадає найбільша частка – понад 35%. Протягом останніх десяти років спостерігається збільшення виробництва багатьох видів харчових продуктів. Попит на якісну продукцію і конкуренція спонукають підприємства впроваджувати нові високоефективні технології, розширювати та змінювати асортимент вироблюваної продукції. Однак скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської сировини, високий податковий тиск, дорожчання енергоносіїв і транспортних послуг обумовлюють ситуацію, коли 45% підприємств з виробництва харчових продуктів є нерентабельними.

Для фізичної доступності продовольства велике значення має сфера реалізації сільськогосподарської сировини та продовольчих товарів. Аналіз показує, що традиційними каналами збуту сільськогосподарської продукції залишаються переробні підприємства, продовольчі ринки та населення (включаючи видачу пайовикам), крім того, значна частина продукції реалізується за іншими каналами, тобто безпосередньо підприємствам торгівлі, комерційним структурам, а також дитячим садкам, школам, лікарням тощо. Водночас спостерігається тенденція до зниження обсягів реалізації зернових та олійних культур, худоби і птиці переробним підприємствам, які виробляють продукти харчування. Дослідження показали, що частка продовольчих товарів у товарній

структурі роздрібного товарообороту постійно скорочується.

Тенденції в зміні обсягів виробництва та споживання основних видів сільськогосподарської продукції, які визначають основу продовольчого забезпечення, чітко проявляються в розрахунках на 1 особу населення (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва та споживання основних продуктів харчування населенням Черкаської області (на одну особу в рік, кг)*

Продукція	Показник	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	Місце області в країні
Картопля	виробництво	715,0	689,0	672,0	470,0	639,0	12
	споживання	159,1	158,6	153,9	148,7	150,1	12
Овочі та баштанні	виробництво	185,0	219,0	236,0	170,0	226,0	11
	споживання	153,1	151,5	156,1	147,1	151,8	3
Плоди, ягоди, виноград	виробництво	26,0	18,0	22,0	20,0	21,0	18
	споживання	31,4	31,1	30,4	39,6	40,4	9
М'ясо (у забійній вазі)	виробництво	72,3	75,3	84,6	118,6	155,0	2
	споживання	42,6	43,1	43,2	47,1	50,5	6
Молоко	виробництво	369,2	384,4	386,3	379,6	376,8	9
	споживання	247,8	148,4	250,0	236,4	228,0	12
Яйця, шт.	виробництво	332,0	396,0	460,0	466,0	515,0	8
	споживання	210,0	221,0	229,0	250,0	260,0	11

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Черкаській області.

Результати досліджень дають підстави констатувати, що проблема продовольчої безпеки регіону сьогодні – це, насамперед, низький рівень економічної доступності продовольства через низькі доходи. Рівень економічної активності населення відображає структура доходів. Заробітна плата та соціальні виплати є основними джерелами формування доходів населення досліджуваної області. При цьому соціальні виплати та інші поточні трансферти становлять 42,9%, заробітна плата – 38,4%, прибуток і змішаний дохід – 15,5%, на доходи від власності припадає 3,2%. Значна частка виплаченої соціальної допомоги в структурі доходів населення пов'язана з тим, що за кількістю пенсіонерів всіх категорій у розрахунку на 1000 осіб (322 особи) Черкаська область посідає друге місце в Україні. Водночас рівень заробітної плати в області є нижче середнього по країні на 19,1%, а у рейтингу областей за цим показником вона посіла 17 місце. За видами економічної діяльності співвідношення максимального та мінімального розміру середньомісячної заробітної плати відрізняються у 3 рази.

В 2008 році середньомісячний дохід жителів Черкаської області становив 1005,9 грн, тоді як в середньому по Україні – 1164,4 грн, що менше на 13,6%. Враховуючи те, що населення схильне приховувати свої доходи, в статистичній практиці України для об'єктивнішої оцінки рівня життя населення використовується розмір сукупних витрат та їх складових (рис. 2).

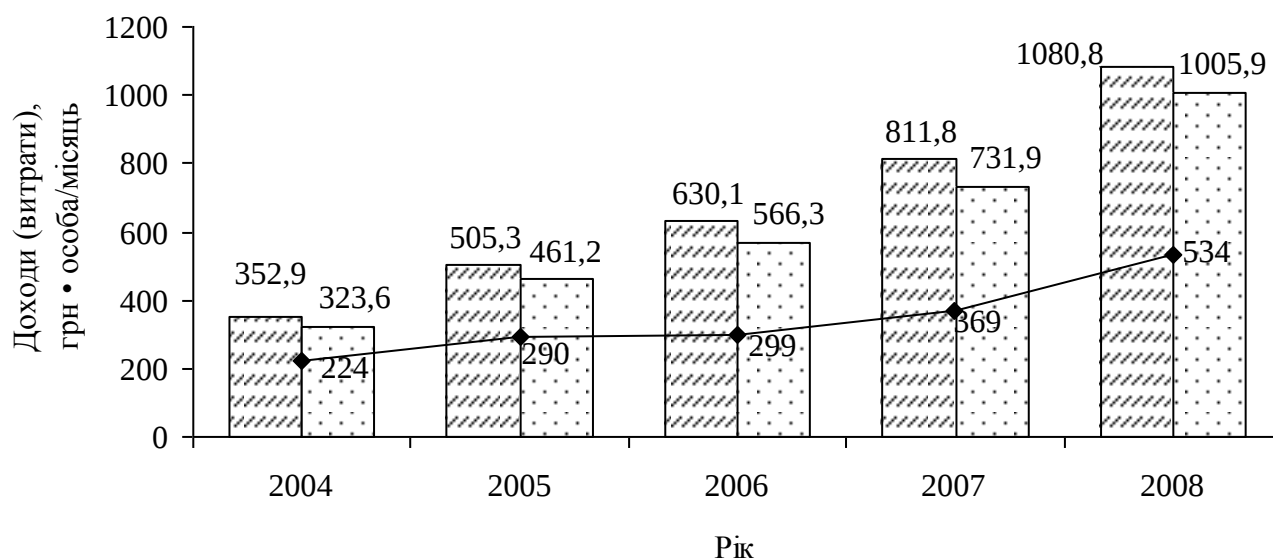

Рис. 2. Динаміка доходів і витрат населення регіону, в розрахунку на одну особу за місяць:

- сукупні ресурси на одного члена домогосподарства;
- середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одного члена домогосподарства;
- сукупні витрати на харчування одного члена домогосподарства.

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Черкаській області.

Результати порівняння величини грошових доходів населення та витрат на харчування свідчать про досить низький рівень платоспроможності населення Черкаської області для придбання продовольчих товарів. Середньомісячна вартість харчування однієї особи у 2008 р. становила 534 грн проти 369 грн у 2007 р. та 299 грн у 2006 р.

Однак зростання витрат є не стільки результатом збільшення обсягів споживання, скільки зростання цін на продукти харчування. Покращення продовольчого споживання з одночасним зниженням частки продовольчих витрат у сімейних бюджетах вимагає значного перевищення темпів зростання номінальних наявних доходів населення над темпами інфляційного зростання цін на продукти харчування.

У сільській місцевості одним з основних джерел формування грошових і натуральних доходів є ведення особистих господарств, 84,1% з яких мають у користуванні менше 1 га сільськогосподарських угідь. Майже половина домогосподарств утримують худобу та птицю. Дослідження дають підстави стверджувати, що селянські господарства за забезпеченістю продуктами харчування власних сімей ще тривалий час залишатимуться натуральними господарствами.

У третьому розділі – **«Основні напрями забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні»** – викладено пропозиції щодо напрямків забезпечення продовольчої безпеки, розроблено аналітичну модель її інтегральної оцінки.

Сільське господарство та продовольчий ринок унаслідок їхніх специфічних особливостей не є повністю раціонально саморегулюючими системами. Це

пояснюється, перш за все, консервативністю й інертністю сільського господарства як виробничої системи, а також низькою еластичністю попиту і високою еластичністю цін на сільськогосподарську продукцію, що зумовлює необхідність державного втручання у сфери економіки, на які покладається відповідальність за продовольчу безпеку.

Державну політику з формування продовольчої безпеки доцільно розглядати як комплекс економічних та адміністративно-правових важелів впливу на діяльність агропромислового комплексу й продовольчого ринку, стану соціальної сфери і навколишнього природного середовища (рис. 3).

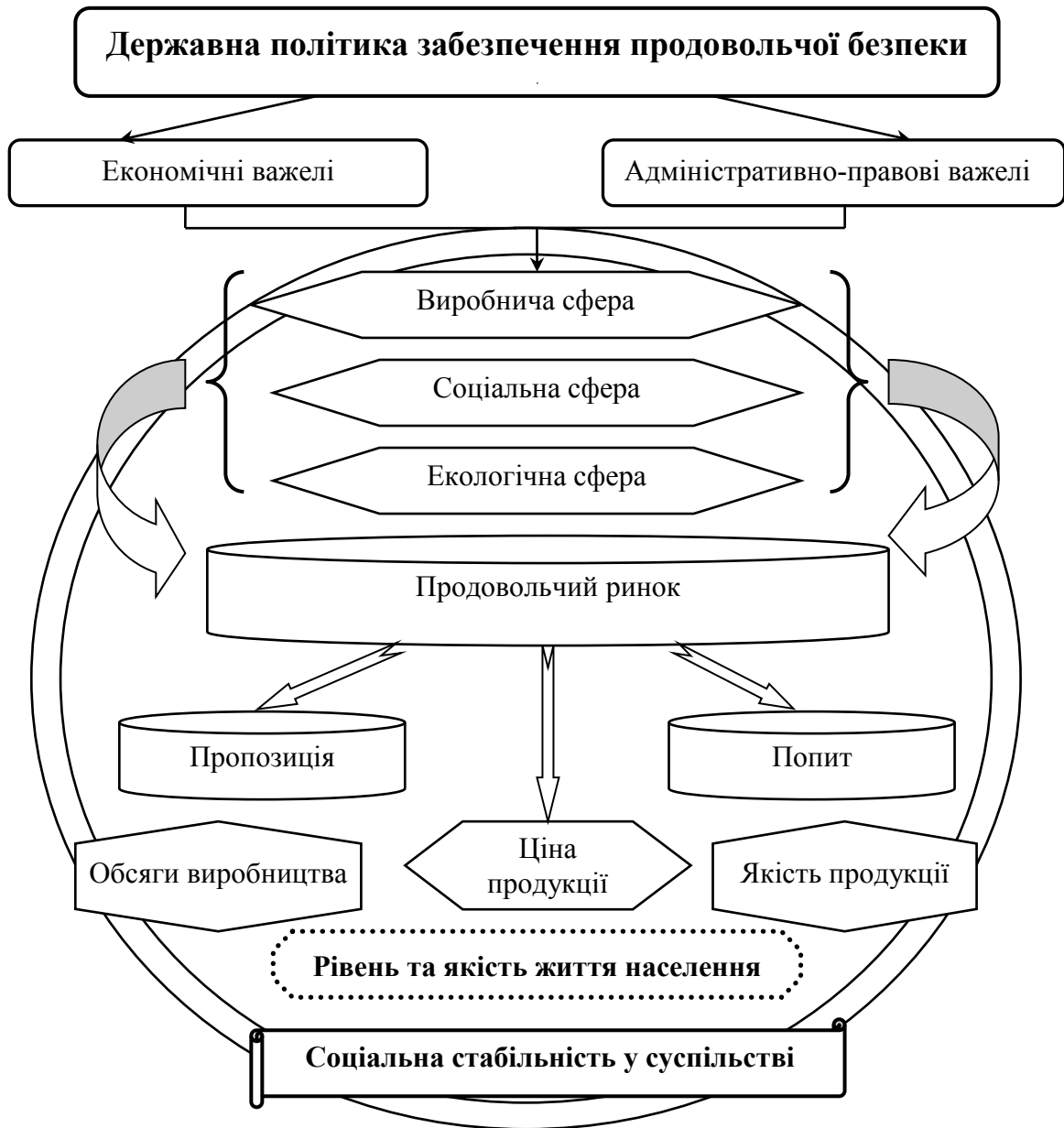

Рис. 3. Схема забезпечення продовольчої безпеки

Політика продовольчого забезпечення – це обґрунтоване поєднання заходів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та активної

соціальної політики. Тому державі необхідно постійно проводити заходи з підвищення платоспроможності населення та забезпечення доступності продуктів харчування в кількості, якості й асортименті, що необхідні для здорового фізичного й соціального розвитку кожної особи, розробивши і прийнявши для цього систему нормативних та правових актів, насамперед Закон України „Про продовольчу безпеку України”.

Цим Законом визначити правові, економічні та організаційні основи діяльності держави, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування продовольчої безпеки особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, передбачити відповідальність держави за належний рівень харчування населення. Крім того, окремим пунктом даного закону мають визначатися повноваження місцевих органів регіональної влади щодо забезпечення продовольчої безпеки. Останні в свою чергу зобов'язуються реалізовувати на своїх територіях єдину державну політику в області продовольчої безпеки з урахуванням регіональних умов; формувати цільові програми продовольчої безпеки і фінансувати їх за рахунок місцевих бюджетів. Необхідно передбачити координування діяльності державних органів і служб, що забезпечують продовольчу безпеку в місцевих умовах.

З огляду на важливість досліджуваної проблеми, в дисертаційній роботі запропоновано новий підхід до кількісного вимірювання та комплексного аналізу продовольчої безпеки. Розроблена аналітична модель дає змогу на основі порівняльного аналізу здійснити комплексну оцінку продовольчої безпеки. Рекомендований підхід охоплює три етапи: системний аналіз проблеми й побудова ієрархічної моделі; розрахунок групових показників та інтегральної оцінки продовольчої безпеки; порівняльний аналіз одержаних результатів (рис. 4).

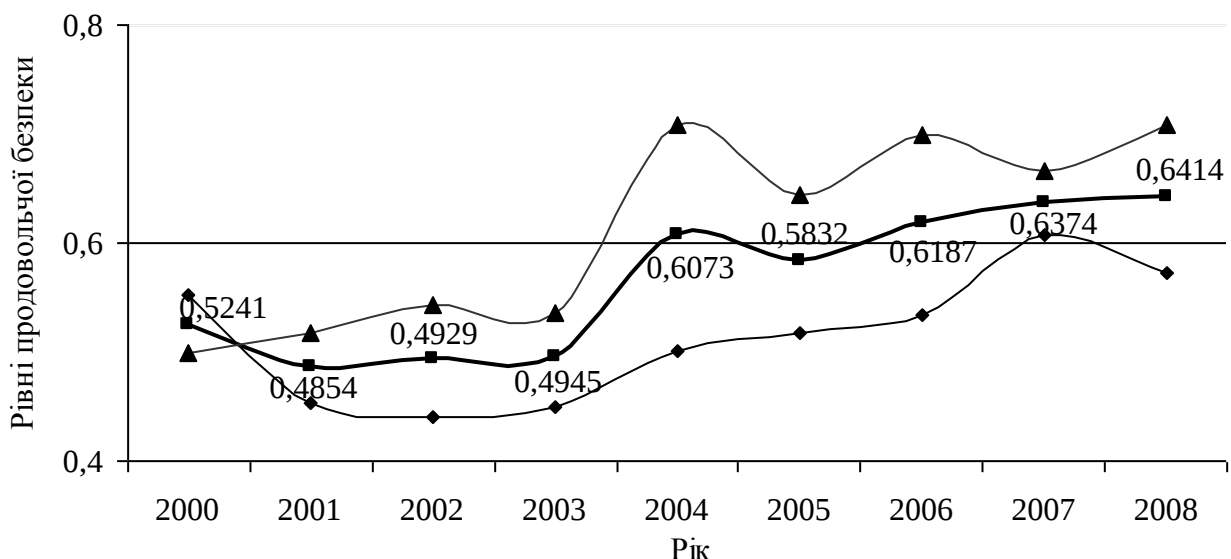

Рис. 4. Інтегральна оцінка рівня продовольчої безпеки Черкаської області протягом 2000-2008 рр.:

- ◆— оцінка рівня продовольчої безпеки з точки зору продовольчої доступності;
- комплексна оцінка продовольчої безпеки;
- ▲— оцінка рівня продовольчої безпеки з точки зору продовольчого забезпечення.

В роботі рівень продовольчої безпеки оцінюється з двох позицій. Перша позиція відображає забезпеченість продуктами, друга – характеризує доступність населення до продуктів харчування. Однак, загальною метою дослідження є комплексна оцінка продовольчої безпеки. Динаміка комплексної оцінки показала, що загальний рівень продовольчої безпеки Черкаської області за досліджуваний період, незважаючи на деяке покращення ситуації, залишається досить низьким, при цьому рівень продовольчої безпеки з точки зору продовольчого забезпечення є значно вищим, ніж з позицій продовольчої доступності.

Розроблена система індикаторів для оцінки рівня продовольчої безпеки Черкаської області дозволяє створити механізм, який слугує базою для ґрунтового аналізу їх динаміки, забезпечує постійне відстеження і прогнозування показників продовольчої безпеки та дає можливість на їх основі розробляти дієві заходи для попередження загроз у цій сфері.

Прогнозування зміни основних показників стану продовольчої безпеки здійснювалося на основі побудови їх рівнянь трендів з оцінкою кожного з них автокореляцією за критерієм Дарбіна-Уотсона, що дає змогу вирішити питання про ступінь придатності сконструйованої моделі до практичного використання. Крім того, за результатами кореляційно-регресійного аналізу для комплексного прогнозу побудовано модель рівня продовольчої безпеки:

$$Y = 0,006354 - 0,069686 \times X_1 - 0,005126 \times X_2 + 2,073901 \times X_3 - 0,000345 \times X_4 + 0,000659 \times X_5 + 0,002096 \times X_6 + 0,072707 \times X_7 - 1,108742 \times X_8 - 0,087892 \times X_9 - 0,007886 \times X_{10} - 0,000175 \times X_{11} - 0,012072 \times X_{12}.$$

Розрахунок прогнозу рівня продовольчої безпеки Черкаської області зроблено включно до 2015 р. (рис. 5).

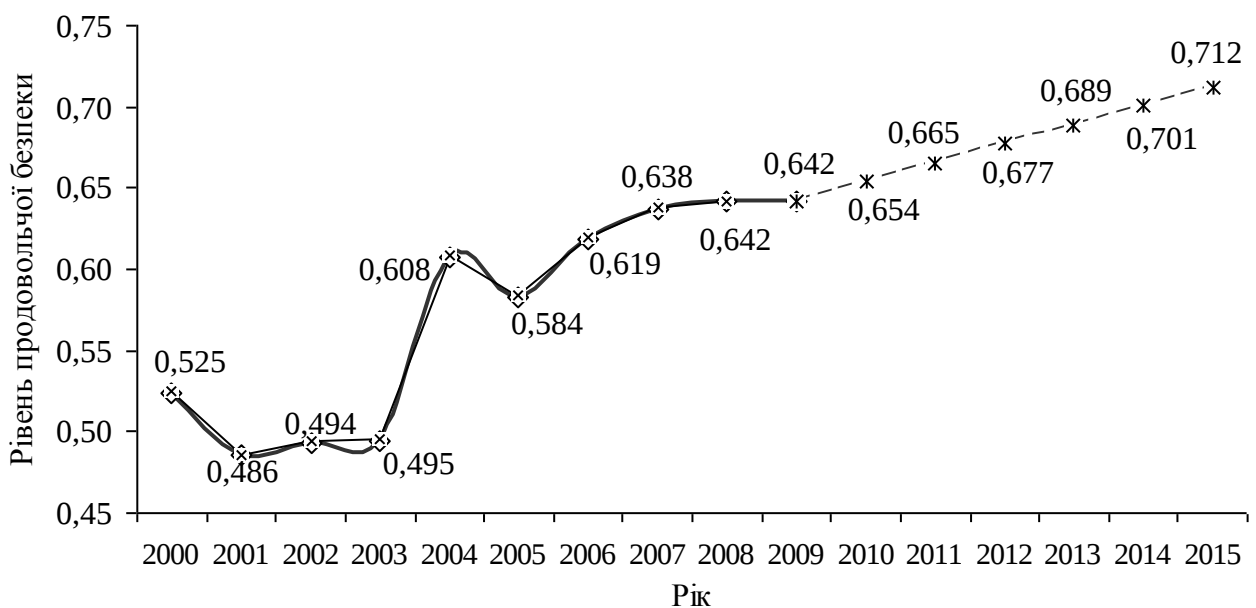

Рис. 5. Прогноз рівня продовольчої безпеки Черкаської області

—◇— — факт; - -ж- - — прогноз; —х— — експост прогноз.

Проведене дослідження переконує, що забезпечення продовольчої безпеки має стати стратегічним завданням як для держави, так і для її регіонів. Тому для Черкаської області необхідно розробити науково обґрунтовану Стратегію продовольчої безпеки на перспективу, як мінімум на період до 2015 р. Ключовим її аспектом слід вважати досягнення рівня продовольчого забезпечення на рівні раціональних норм споживання основних продуктів харчування населенням області. Враховуючи сучасний стан продовольчої безпеки та прогнольні розрахунки, для забезпечення раціонального харчування в досліджуваній області необхідно виробляти і реалізовувати 66,5 тис. тонн м'яса і м'ясопродуктів; 458,5 тис. тонн молока і молокопродуктів; 301,3 млн. шт. яєць; 127,1 тис. тонн картоплі; 138,3 тис. тонн овочів; 72,4 тис. тонн плодів і ягід; 28,0 тис. тонн цукру; 13,4 тис. тонн кондитерських виробів; 8,5 тис. тонн олії; 128,1 тис. тонн хлібопродуктів у борошні або 170,8 тис. тонн у зерні.

Стратегія повинна мати системний характер, передбачати вирішення комплексу завдань і здійснення низки заходів, спрямованих на вирішення основних проблем продовольчої безпеки. В дисертації визначено основні завдання та заходи на найближчу перспективу, які мають забезпечувати головну мету розробки та реалізації стратегії – посилення продовольчої безпеки області. Передбачається, що Стратегія продовольчої безпеки має органічно вписуватись у модель соціально-економічного розвитку області і реалізовуватись в рамках Стратегії розвитку області до 2015 року.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних, науково-методологічних і практичних питань забезпечення та посилення продовольчої безпеки дозволили зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Системний аналіз наукових праць за обраною темою свідчить, що проблема продовольчої безпеки є складною і багаторівневою, тому її слід розглядати і вирішувати на різних взаємопов'язаних ієрархічних рівнях, кожний з яких має свою мету, об'єкти, суб'єкти, принципи, інтереси та чинники, специфічні завдання і засоби їх вирішення. Так, зростання економічної самостійності регіонів, підвищення їх відповідальності за забезпечення своєї території продовольством і сільськогосподарською сировиною в умовах ринкової економіки, регіональні відмінності природно-кліматичних, соціально-економічних та інших чинників передбачають урахування специфічних особливостей регіону в забезпеченні продовольчої безпеки.

2. Важливе значення при виборі пріоритетів і здійсненні контролю за реалізацією продовольчого забезпечення має система його оцінки для побудови моніторингу безпеки. Не всі показники, що використовуються для визначення рівня продовольчої безпеки держави, доцільно і можливо розрахувати в регіональному розрізі. Для повної діагностики стану продовольчої безпеки необхідний комплексний підхід, що охоплює аналіз показників як на рівні держави, так і окремих її регіонів. Доцільним є розрахунок єдиного комплексного

показника, що характеризуватиме стан продовольчої безпеки регіону з точки зору продовольчого забезпечення та економічної доступності.

3. Черкаська область є потужним сільськогосподарським регіоном, який характеризується достатньо високою часткою в загальнонаціональних економічних показниках. За обсягами виробництва валової продукції сільського господарства вона входить в першу п'ятірку регіонів України. Область є не тільки самодостатньою (крім плодів, ягід і винограду), але й володіє значним експортним потенціалом. Однак неможливість реалізації в повному обсязі потенціалу регіону в поєднанні з невисокою інвестиційною активністю щодо аграрного сектора обумовлена низкою організаційно-економічних і соціальних проблем.

4. Значну роль у формуванні продовольчої безпеки досліджуваної області відіграє харчова промисловість, на яку в структурі промислового виробництва регіону припадає найбільша частка – понад 35%. Протягом останніх десяти років в області збільшується виробництво багатьох видів харчових продуктів. Попит на якісну продукцію та конкуренція спонукають підприємства впроваджувати нові високоефективні технології, розширювати і змінювати асортимент. Однак через скорочення обсягів сільськогосподарської сировини, високий податковий тиск, дорожчання енергоносіїв і транспортних послуг 45% підприємств з виробництва харчових продуктів є нерентабельними.

5. Ситуація з продовольчою безпекою регіону характеризується як неоднозначна. Раціон харчування населення Черкаської області не відповідає вимогам раціонального харчування внаслідок заміни відносно дорогих продуктів тваринного походження (молока, м'яса) на більш дешеві продукти рослинного походження (хліб, картоплю). Рівні споживання молока та м'яса не відповідають нормам. Менше половини від потреби споживається плодів, ягід і винограду. Доведено, що в нинішніх умовах проблема продовольчої безпеки регіону – це, насамперед, низький рівень економічної доступності продовольства через невисокі доходи. Майже половину сукупних витрат (49,6%) домогосподарства спрямовують на харчування. Збільшення витрат на харчування, що спостерігається останніми роками, – це не стільки результат зростання обсягів споживання, скільки підвищення цін на продукти харчування.

6. Розроблена аналітична модель на основі порівняльного аналізу та запропонований новий підхід до кількісного вимірювання й комплексного аналізу продовольчої безпеки дозволяє здійснити комплексну оцінку продовольчої безпеки. Запропонований механізм може бути використаний як основа для організації постійного моніторингу продовольчої безпеки в регіоні з метою виявлення проблем і визначення пріоритетних напрямів їх усунення. Аналіз тенденцій у сфері продовольчого забезпечення свідчить про існування значних проблем як у реальному секторі економіки, так і в соціальній сфері. Водночас у площині вирішення даної проблеми варто приділити увагу тому факту, що рівень продовольчої безпеки з точки зору продовольчого забезпечення є значно вищим, ніж з точки зору продовольчої доступності.

7. Цілісну картину стану продовольчої безпеки регіонального рівня характеризує інтегральний індекс продовольчої безпеки. Інтегральна оцінка

ефективності системи продовольчого забезпечення в динаміці, розрахована з урахуванням ефективності державної та регіональної політики у цій сфері та результатів діяльності системи соціального захисту, що позначились на рівні життя населення. За прогностичними розрахунками, до 2015 р. інтегральний показник, що комплексно характеризує рівень продовольчої безпеки Черкаської області, має зрости порівняно з 2008 р. на 0,07 і досягти рівня 0,7122. Проте, значення прогнозованого показника при збереженні існуючих тенденцій і закономірностей залишається досить низьким.

8. Досягненню очікуваних результатів передують розробка та реалізація Стратегії продовольчої безпеки регіону, якій притаманний системний характер і передбачає вирішення комплексу завдань та здійснення низки заходів, спрямованих на вирішення основних проблем продовольчої безпеки: досягнення рівня виробництва основних сільськогосподарських продуктів і переробки їх на підприємствах харчової промисловості, що задовольняв би потреби населення у всіх основних продуктах харчування за рекомендованими нормами споживання; забезпечення формування регіональних та державних ресурсів зерна, здійснення державної інтервенції сільськогосподарської продукції; підвищення економічної доступності продовольства; формування оптимальної цінової політики; сприяння розвитку інфраструктури аграрного ринку; державне регулювання аграрного ринку; продовження акредитації державних лабораторій та сприяння у підготовці підприємств агропромислового комплексу до сертифікації продукції згідно з міжнародними вимогами, проведення ефективної інвестиційної політики та посилення інвестиційної привабливості регіону.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Манзій І. Б. Продовольча безпека та можливості її забезпечення в Україні / І. Б. Манзій: зб. наук. пр. Харківського НАУ. — Х.: ХНАУ, 2007. — №3. — С. 115—119.
2. Манзій І. Б. Проблеми продовольчої безпеки України в контексті вступу до СОТ та забезпечення сталого розвитку вітчизняного виробництва / І. Б. Манзій // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Миколаїв: МДАУ, 2007. — Спец.вип. 3(42). — Т.1. — С. 64—69.
3. Манзій І. Б. Гарантування продовольчої безпеки регіону / І. Б. Манзій // Вісник Харківського нац. ун-ту с.-г. — Харків: ХНТУСГ, 2007. — Вип. 65 : Економічні науки. — С. 134—139.
4. Манзій І. Б. Теоретико-історичний аспект національної продовольчої безпеки / І. Б. Манзій: зб. наук. пр. Уманського ДАУ / редкол.: П. Г. Копитко (відп. ред.) та ін. — Умань, 2007. — Вип. 65. — Ч.2. : Економіка — С. 266—272.
5. Манзій І. Б. Стабільне вітчизняне виробництво — надійний фактор продовольчої безпеки / І. Б. Манзій: зб. наук. пр. Уманського ДАУ / редкол.: П. Г. Копитко (відп. ред.) та ін. — Умань, 2008. — Вип. 67. — Ч. 2. : Економіка. — С. 199—205.
6. Манзій І. Б. Сутність поняття продовольчої безпеки / І. Б. Манзій // Наука й

- економіка : наук.-теорет. журн. Хмельницького економічного ун-ту. — Хмельницьк, 2008. — Вип. 1(9). — С. 314—318.
7. Манзій І. Б. Продовольча безпека: структура, принципи, реальність загроз / І. Б. Манзій // Вісник Сумського нац. аграрного ун-ту. — Суми : СНАУ, 2008. — Вип. 8/1 (31). — С. 27—31. — (Серія : Економіка та менеджмент).
 8. Манзій І. Б. Про показники продовольчої безпеки країни / І. Б. Манзій // Економіка АПК. — 2009. — № 2. — С. 51—56.
 9. Манзій І. Б. Оцінка сучасного стану виробництва продукції тваринництва на Черкащині та її роль у забезпеченні продовольчої безпеки регіону / І. Б. Манзій // Економіка АПК. — 2009. — № 6. — С. 50—55.
 10. Здоровцов О. І. Розвиток молочної промисловості області в контексті гарантування продовольчої безпеки / О. І. Здоровцов, Д. К. Семенда, І. Б. Манзій: зб. наук. пр. Подільського держ. аграр. — техн. ун-ту. — Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2009. — Вип. 17. — Т. 3. — С. 6—10 (*особистий внесок здобувача: визначено роль молокопродуктового підкомплексу Черкаської області у формуванні продовольчої безпеки регіону*).
 11. Тернавська І. Б. Інтегральна оцінка продовольчої безпеки регіону / І. Б. Тернавська // Агросвіт. — 2010. — №17. — С. 42—44.

Публікації в інших наукових виданнях:

12. Манзій І. Б. Продовольчі ресурси та гарантії їх забезпечення в регіоні / І. Б. Манзій // Актуальні проблеми економіки АПК : колективна моногр. / за ред. Д. К. Семенди, О. І. Здоровцова. — Умань : Видавець «Сочінський», 2009. — С. 31—40 (*особистий внесок здобувача: висвітлено вплив ресурсного забезпечення на продовольчу ситуацію регіону*).

Матеріали наукових конференцій:

13. Манзій І. Б. Продовольча безпека України як пріоритет агропродовольчої політики держави: тези наук. конф. / Редкол.: П.Г. Копитко (відп. ред.) та ін. — Умань, 2007. — С. 231—232.
14. Манзій І. Б. Конкурентоспроможність вітчизняної агропродовольчої продукції в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [„Формування конкурентоспроможності підприємств АПК в умовах глобалізації”], (Полтава, 13—14 листоп. 2007 р.) / І. Б. Манзій. — Полтава.: ПДАА, 2007. — С. 128—129.
15. Манзій І. Б. Якість харчових продуктів та безпека харчування як фактор продовольчої безпеки держави: матеріали П'ятої міжнар. наук.-практ. конф. [„Ринкова трансформація економіки АПК”], (Харків, 27—28 листоп. 2007 р.) / І. Б. Манзій. — Х.: ХНТУСГ, 2007. — С. 115—117.
16. Манзій І. Б. Соціально-економічна сутність продовольчої безпеки країни: тези наук. конф. / редкол.: П.Г. Копитко (відп. ред.) та ін. — Умань, 2008. — Ч.2. — С. 94—96.
17. Манзій І. Б. Проблеми та перспективи формування регіональної аграрної політики продовольчої безпеки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.

- [„Аграрний форум-2008”], (15—18 жовт. 2008 р., Суми) / І. Б. Манзій. — Суми: ВТД „Університетська книга”, 2008. — С. 168—169.
18. Манзій І. Б. Економічна доступність як чинник формування продовольчої безпеки: тези наук. конф. / Редкол.: А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. — Умань, 2009. — Ч.2. — С. 86—87.
19. Манзій І. Б. Державна підтримка АПК як засіб гарантування продовольчої безпеки / матеріали П'ятої міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції [„Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми”], (Тернопіль, 30 жовт. 2009 р.) / І. Б. Манзій. — Тернопіль: ТНЕУ, 2009. — С. 118—121.

АНОТАЦІЯ

Тернавська І. Б. Продовольча безпека та її забезпечення на регіональному рівні. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством. — Білоцерківський національний аграрний університет, Біла Церква, 2011.

У дисертації досліджено теоретичні, методичні та практичні підходи щодо забезпечення та посилення продовольчої безпеки на рівні регіону. Визначено сутність продовольчої безпеки, її структуру, охарактеризовано основні принципи, чинники та загрози. Вивчено зарубіжний досвід щодо підходів до оцінки стану продовольчої безпеки, а також критерії, індикатори і порогові значення, що їх характеризують.

Проведено аналіз ресурсного потенціалу АПК регіону. Досліджено функціонування агропромислового комплексу області та регіональної економіки в цілому. Проаналізовано рівень споживання основних продуктів харчування населенням області.

Доведено необхідність державної підтримки сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі. Обґрунтовано основні напрями та заходи забезпечення регіональної продовольчої безпеки, розроблено аналітичну модель інтегральної оцінки продовольчої безпеки, розраховано інтегральний показник, що комплексно характеризує рівень продовольчої безпеки на перспективу. Аргументовано доцільність розробки і реалізації регіональної стратегії продовольчої безпеки.

Ключові слова: безпека, продовольча безпека, регіон, продовольче забезпечення, сільськогосподарські підприємства, споживання, раціональне харчування, показники оцінки рівня продовольчої безпеки.

АННОТАЦИЯ

Тернавская И. Б. Продовольственная безопасность и ее обеспечение на региональном уровне. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 — экономика и управление национальным хозяйством. — Белоцерковский национальный аграрный университет, Белая Церковь, 2011.

В диссертации исследованы вопросы обеспечения и усиления продовольственной безопасности на уровне региона. Определены сущность продовольственной безопасности, ее структура, охарактеризованы основные принципы, факторы и угрозы.

Обобщены научные концепции и систематизированы взгляды ученых-экономистов относительно процесса формирования и гарантирования продовольственной безопасности. Предложено авторское определение категории „продовольственная безопасность”. Определено, что процесс формирования и гарантирования продовольственной безопасности должен базироваться на таких принципах: самообеспеченность, стабильность, независимость, доступность, качество, сбалансированность, достаточность. Охарактеризовано влияние различных факторов на формирование продовольственной безопасности на каждом ее уровне. Осуществлена классификация угроз продовольственной безопасности с учетом их происхождения, формы и длительности проявления. Обосновано, что с целью гарантирования продовольственной безопасности государственная и региональная политика должны ориентироваться на предотвращение, профилактику и прекращение действия угроз.

Изучен зарубежный опыт относительно подходов к оценке состояния продовольственной безопасности, а также критерии, индикаторы и пороговые значения, что их характеризуют. Исследования показывают, что не все показатели, используемые для определения уровня продовольственной безопасности государства, целесообразно и возможно рассчитать в региональном разрезе. Разработан перечень показателей, отображающих состояние продовольственной безопасности региона. Обоснована позиция относительно целесообразности расчета единственного комплексного показателя, который будет характеризовать состояние продовольственной безопасности региона с точки зрения продовольственного обеспечения и экономической доступности.

Осуществлена оценка современного состояния продовольственной безопасности Черкасской области с помощью основных показателей характеризующих её. Проведен анализ ресурсного потенциала АПК. Исследовано функционирование агропромышленного комплекса региона и региональной экономики в целом. Проведено группирование сельскохозяйственных предприятий Черкасской области по объемам производства основных видов сельскохозяйственной продукции. Определена роль пищевой промышленности в гарантировании продовольственной безопасности области и проведена оценка емкости внутреннего рынка отдельных продуктов питания. Проанализирован уровень потребления основных продуктов питания населением области.

Общая оценка потребления основных продуктов питания свидетельствует об отсутствии гарантии продовольственной безопасности. Рацион питания населения области не отвечает требованиям вследствие замены относительно дорогих продуктов животного происхождения (молока, мяса) более дешевыми продуктами растительного происхождения (хлеб, картофель). Особую обеспокоенность вызывает низкий уровень потребления мясных продуктов – 60,8% от рациональной нормы. Уровень потребления молока и мяса ниже минимальных

норм потребления. Доказано, что проблема доступа к продовольствию разных слоев населения связана с платежеспособным спросом, зависящим от их доходов.

Результаты исследований подтверждают, что рацион городского населения более питателен и сбалансирован по сравнению с сельским. Набор продовольственной корзины для сельского жителя – это преимущественно продукция, полученная в результате ведения личных подсобных хозяйств.

Доказана необходимость государственной поддержки сельскохозяйственного производства на современном этапе. Определены основные препятствия гарантирования продовольственной безопасности и обоснованы основные направления и мероприятия обеспечения региональной продовольственной безопасности. Разработана аналитическая модель интегральной оценки продовольственной безопасности, рассчитан интегральный показатель, который комплексно характеризует уровень продовольственной безопасности на перспективу. Обоснована целесообразность разработки и реализации региональной стратегии продовольственной безопасности.

Ключевые слова: безопасность, продовольственная безопасность, регион, продовольственное обеспечение, сельскохозяйственные предприятия, потребление, рациональное питание, показатели оценки уровня продовольственной безопасности.

ANNOTATION

Ternavska I.B. Food safety and its ensuring on the regional level. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of a candidate of economic sciences in speciality 08.00.03 – economics and management of enterprises. – Bila Tserkva National Agrarian University. – Bila Tserkva, 2011.

The thesis investigates the theoretical, methodological and practical approaches in respect of ensuring and intensification of food safety on the regional level. The essence of food safety, its structure are defined and the principles, factors and threats are elucidated. The foreign experience regarding the approaches to evaluation of the state of food safety as well as criteria, indices and threshold characters are described.

The analysis of the resource potential of agro-industrial complex of the region is carried out. The functioning of agro-industrial complex of the region and the regional economy as a whole is researched. The level of consumption of the main foodstuffs by the population of the region is analyzed.

The necessity of the state support of agricultural production at the present stage is proved. The principal directions and measures to insure regional food safety are grounded, the analytical scheme of integral assessment of food safety is developed and the integral index which characterizes the level of food safety in prospect is calculated. The reasonability of the development and implementation of the regional strategy of food safety is proved.

Key words: safety, food safety, region, food provision, farm enterprises, consumption, rational nutrition, indices of evaluation of the level of food safety.

Підписано до друку 10.01.2011 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Замовлення №2.

Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС

20305, м. Умань, вул. Інститутська, 1.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2499 від 18.05.2006 р.